

Życie społeczne jednostki

Tomasz A. Winiarczyk

Życie społeczne

□ ogół zjawisk wynikających ze wzajemnego oddziaływania jednostek i zbiorowości zachodzącego na wyodrębnionym obszarze

czynniki determinujące życie społeczne

- biologiczne
- geograficzne
- demograficzne
- ekonomiczne
- kulturowe

Czynniki ekonomiczne:

- sposoby użytkowania zasobów niezbędnych do wykonania pracy produkcyjnej
- środki zaspokajania potrzeb
- umiejętności, sprawności ludzi uczestniczących w procesach produkcyjnych
- praca i jej podział

Czynniki kulturowe:

- operowanie symbolami
- normy społeczne
- wartości społeczne

Czynniki demograficzne:

- liczba urodzeń
- liczba zgonów, śmiertelność
- zagęszczenie ludności
- liczba i wiek zawieranych małżeństw
- liczba mężczyzn na 100 kobiet

Czynniki biologiczne (genetyka, środowisko w łonie matki):

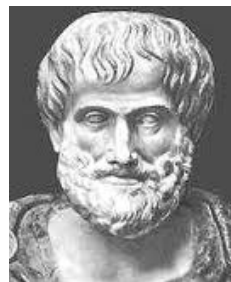
- wygląd
- podatność na schorzenia
- proste choroby genetyczne
- tendencje do pewnych zachowań

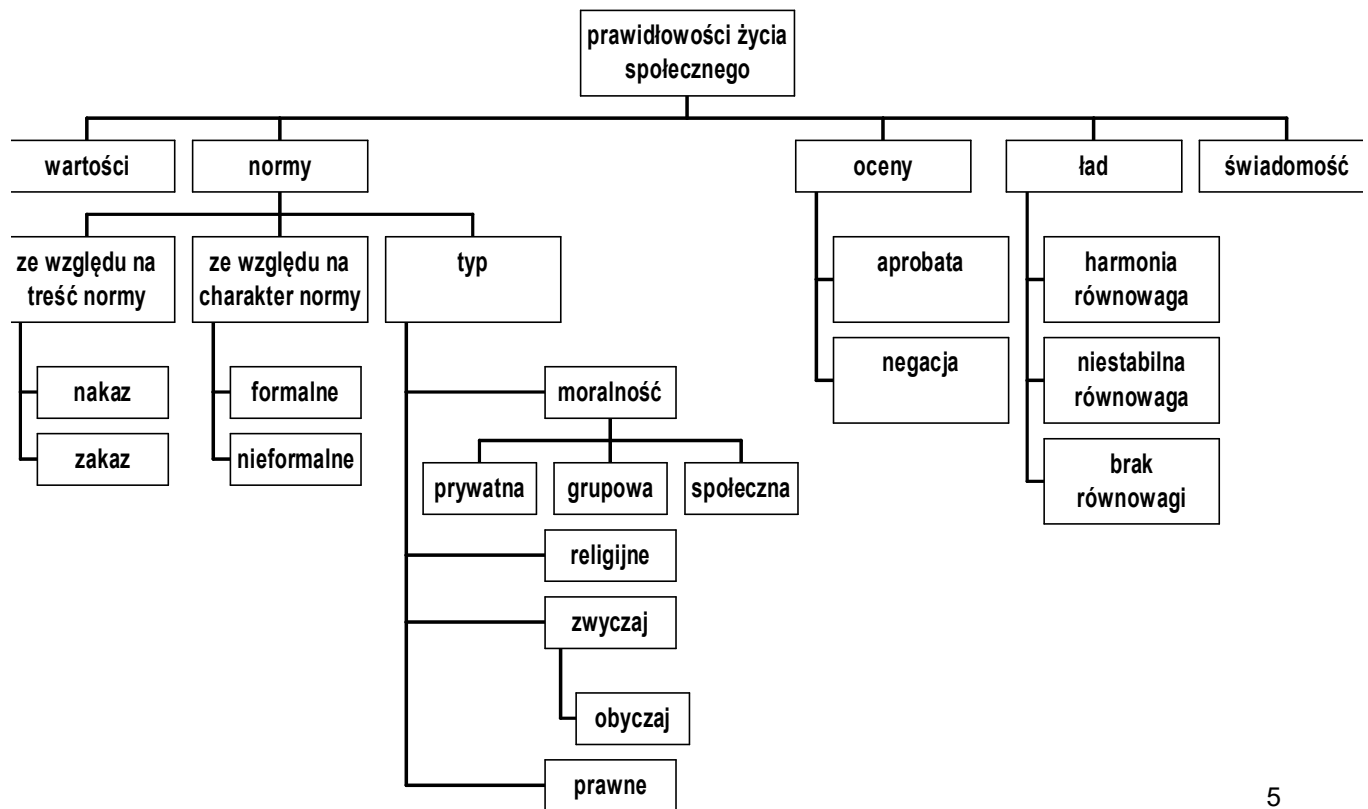
Czynniki geograficzne:

- ukształtowanie terenu
- flora i fauna
- dostęp do mórz i rzek
- zasoby naturalne
- klimat

człowiek jako istota społeczna

- jednostka może się realizować tylko w kontakcie z innymi
- „Człowiek jest z natury zwierzęciem społecznym” (*zoon politikon*) – Arystoteles (384-324 p.n.e)

5

wartości

- obiektywne cechy danego obiektu (obiektywistyczne ujęcie wartości) bądź też przypisane mu przez podmiot (ujęcie subiektywistyczne)
- mają swoje hierarchie, układają się w systemy, popadają w konflikty

6

normy

- ❑ustalone, ogólnie przyjęte zasady; reguły, przepisy
- ❑funkcjonują różne rodzaje w ramach różnych systemów

7

stosunek do wartości i norm społecznych

- ❑oceny od aprobaty do dezaprobaty
- ❑każda postawa jest wyrazem stosunku do norm społecznych

ocena – sposób postrzegania danej rzeczy, zjawiska lub kogoś

POSTAWA SPOŁECZNA – wynikająca z osobistych przekonań wyuczona skłonność do reagowania w społecznie określony sposób, szczególnie przez podejmowanie określonych działań w odpowiedzi na oczekiwania społeczne

inaczej: względnie stały stan gotowości do wejścia w stosunek emocjonalny względem danego podmiotu społecznego czy zjawiska o charakterze społecznym

8

światopogląd (*Weltanschauung*)

- ❑ względnie stały zespół przekonań i opinii (często wartościujących) na temat otaczającego świata, czerpanych z rozmaitych dziedzin kultury, głównie z nauki, sztuki, religii i filozofii
- ❑ stanowi w miarę wyraźnie sformułowany opis konkretnej sytuacji człowieka na tle świata jak również pewne preferencje i postulaty odnoszące się do działań człowieka

<https://podprad.pl/4380/poglady-na-swiat/>

przykłady światopoglądów

- ❑ Agnostycyzm
  - możliwości ludzkiego poznania są ograniczone, a człowiek nigdy nie będzie w stanie osiąść obiektywnej, prawdziwej wiedzy na temat rzeczywistości
- ❑ Ateizm
  - zaprzeczanie istnieniu jakiegokolwiek Boga, istot niefizycznych i sił nadprzyrodzonych
- ❑ Deizm
  - istnieje jeden bezosobowy Bóg, który stworzył świat i rządzi w nim prawami, lecz nie sprawuje nad nim żadnej kontroli
- ❑ Egzystencjalizm
  - najważniejszym atrybutem człowieczeństwa jest wolność; człowiek jako jedyna wolna istota ma wpływ na swoje życie i może samodzielnie decydować o tym, kim jest, ponosząc całą odpowiedzialność za podejmowane wybory
- ❑ Humanizm
  - podkreślanie szczególnej wartości człowieka jako istoty najwyższej i miary wszystkich rzeczy
- ❑ Panteizm
  - Bóg jest równoznaczny z wszechświatem, a jego cząstki są obecne we wszystkich bytach materialnych i niematerialnych
- ❑ Nihilizm
  - zaprzeczanie wszystkiemu: istnieniu Boga, moralności, filozofii, wiedzy, wartości oraz możliwości poznania; świat niematerialny nie istnieje, a życie nie ma sensu, i celu zarówno obiektywnie jak i subiektywnie
- ❑ Relatywizm
  - nieistnienie prawdy absolutnej; prawda, a także moralność czy dobroć mają charakter względny, zależny od czynników zewnętrznych, takich jak: kultura, język, historia czy sytuacja społeczno-polityczna
- ❑ Naturalizm
  - zaprzeczanie istnieniu Boga; jedyne istniejące byty to energia i materia; ; wszystkie zachodzące w świecie zjawiska są zdeterminowane przez prawa natury
- ❑ Teizm
  - jeden, osobowy lub bezosobowy Bóg istnieje ponad światem, zaprojektował go, kontroluje go i czuwa nad jego losami

sankcje

- w socjologii mogą to być:
  - nagrody (sankcje pozytywne)
    - np. wzrost prestiżu i przejawy szacunku
  - kary (sankcje negatywne)
    - np. pogarda, wykluczenie

11

ŁAD SPOŁECZNY

- porządek wynikający z organizacji życia społecznego, oparty na pewnych zasadach, normach i wartościach

12

ład społeczny (dokładniej)

- forma organizacji życia społecznego, zapewniająca koordynację wszelkich działań, zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych
  - **monocentryczny ład społeczny** zakłada, że wszelkie działania wyznaczane są przez jedno centrum decyzyjne,
  - **(policentryczny) pluralistyczny ład społeczny** dopuszcza wielość ośrodków decyzji, a działania zależne są od indywidualnych wyborów członków danej zbiorowości

13

porządek społeczny (=ład społeczny)

- stan funkcjonowania i przebiegu zachowań jednostek zapewniający istnienie, trwanie i rozwój zbiorowości jako całości

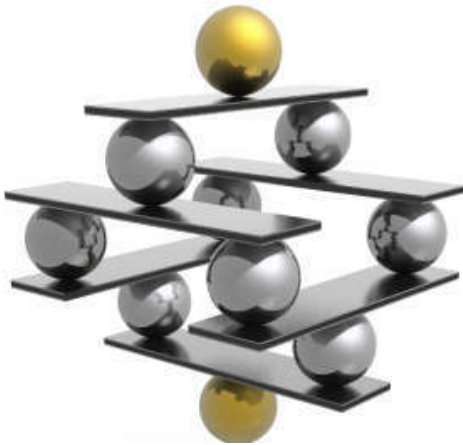
Porządek społeczny nie może być niczym innym jak równowagą sił. Tylko równowaga unicestwia siłę.

Simone Weil

14

równowaga społeczna

- ❑ stan względnej stabilności wzorów społecznych istniejących w danej zbiorowości
  - istnieje w sposób pełny, gdy obowiązujący porządek społeczny nie jest zakłócany przez żadne czynniki
  - równowaga może być w stanie w miarę stabilnym albo chwiejnym
    - zupełny ład społeczny (stan pełnej harmonii społecznej) to założenie utopijne

15

koncepcje ładu społecznego

FUNKCJONALIZM

- ❑ ład społeczny to samoregulujący się system dążący do równowagi i harmonii społecznej
- ❑ każde społeczeństwo dąży do osiągnięcia wewnętrznej równowagi

TEORIA KONFLIKTU SPOŁECZNEGO

- ❑ ład społeczny to nieosiągalny ideał
- ❑ w społeczeństwie cały czas trwają sprzeczności, ścierają się interesy klas, warstw i grup społecznych
- ❑ ład społeczny jest jedynie chwiejną równowagą

16

ład a etyka

- ład społeczny w ujęciu funkcjonalnym, gdy społeczeństwo akceptuje odpowiedni system normatywny (moralność, religię, tradycję i prawo), to samoregulujący się system, który gwarantuje spokój między grupami społecznymi
- wiąże się to z etyką – zespołem wartości i ocen panujących w danym społeczeństwie

Etyka życia społecznego

□ etyka

- 1) *pot.* ogół ocen i norm moralnych przyjętych w danej epoce i zbiorowości społecznej; moralność;
- 2) nauka o moralności zajmująca się opisem, analizą i wyjaśnieniem rzeczywiście istniejącej moralności i ustaleniem dyrektyw moralnego postępowania

elementy ładu społecznego

- akceptowana hierarchia wartości
- poprawne więzi społeczne
- umiejętność osiągania konsensusu
- współpraca, podział zadań
- organizacja aktywności społecznej (głównie samorządności lokalnej)
- racjonalizacja gospodarowania posiadanymi zasobami (energia, surowce, ochrona środowiska)
- instytucjonalizacja

19

INSTYTUCJA

- w szerokim znaczeniu:** zespół norm prawnych lub obyczajowych dotyczących organizacji jakiejś dziedziny życia
- w wąskim znaczeniu (organizacyjnym):** organizacja oparta na tych normach; zakład o charakterze publicznym zajmujący się określonym zakresem spraw, działający w jakiejś dziedzinie; urząd

instytucja społeczna

- zbiór wzorów zachowań w danej dziedzinie życia człowieka
- zespół norm dotyczących organizacji jakiejś dziedziny życia; organizacja oparta na tych normach
  - np. instytucja małżeństwa

instytucja społeczna (definicja szczegółowa)

- **trwałe elementy ładu społecznego** (jak rodzina, własność, prawo), **uregulowane i usankcjonowane form działalności** (jak nauka, szkolnictwo, sądownictwo), **uznane sposoby rozwiązywania problemów współpracy i współżycia** (jak małżeństwo, rozwód, kredyt, arbitraż) oraz **niektóre organizacje formalne pełniące w społeczeństwie określone funkcje** (jak szpital, więzienie, fabryka, urząd)

przykłady instytucji społecznych

- własność, obowiązek szkolny
- nauka, praca
- rozwód, rozprawa sądowa
- rodzina, miasto
- szkoła, więzienie, szpital

rodzaje instytucji społecznych

- nieformalne
  - np. przyjaźń, rodzina
- formalne
  - np. kredyt, małżeństwo, sąd

rodzaje instytucji społecznych

ekonomiczne

– np. bank, kredyt

polityczne

– np. partia polityczna, władza, wybory, mandat parlamentarny,

socjalne

– np. emerytura, dom dziecka

wychowawcze

– np. szkoła, rodzina

religijne

– np. kościół, pielgrzymka

instytucjonalizacja

społeczne utrwalanie się jakiegoś faktu czy zwyczaju w taki sposób, że staje się on swego rodzaju instytucją (społeczną)

– społeczne utrwalanie się jakiejś wartości, jakiegoś faktu, zwyczaju, nawyku, istotnych dla trwania i rozwoju danej zbiorowości społecznej; nabieranie cech instytucji; nadanie charakteru instytucji społ. lub instytucji prawnej jakiemuś zespołowi norm społ. (moralnych, obyczajowych itp.) i uznanie ich za obowiązujące w danej grupie społ. lub w całym społeczeństwie

funkcje instytucji społecznych

- zaspokajanie potrzeb członków zbiorowości
- realizacja celów grupy
- regulacja stosunków w grupie
- integracja zbiorowości (zacieśnianie więzi)
- zapewnienie ciągłości zbiorowości (grupy)

czynniki skuteczności funkcjonowania instytucji (jako organizacji)

- precyzyjne określenia celów
- racjonalny podział pracy
- sprawna organizacja
- prestiż
- stopień depersonalizacji

DEWIACJE SPOŁECZNE

- odchylenie od reguł działania społecznego
- postępowanie niezgodne z normami, a także z wartościami przyjętymi w społeczeństwie lub w grupie społecznej

29

przyczyny zachowań dewiacyjnych

- czynniki psychologiczne
  - genetyka, np. osobowość psychopatyczna
  - brak wewnętrznej kontroli jednostki
- czynniki społeczne
  - niemożliwość zaspokojenia potrzeb w sposób uznawany w społeczeństwie
  - uczenie się niewłaściwych zachowań w procesie socjalizacji
  - brak społecznej kontroli nad jednostką
  - naznaczanie społeczne skutkujące odrzuceniem przez społeczeństwo i dewiacją wtórną

30

dewiacja a społeczeństwo

PUNITYWNOŚĆ

- rozpowszechnione w społeczeństwie żądanie wysokich kar i zerowej tolerancji w stosunku do dewiantów i przestępców

PERMISYWNOŚĆ SPOŁECZNA

- atmosfera przyzwolenia na czyny dewiacyjne czy nawet przestępcze wywierająca presję na agendy kontroli społecznej w kierunku powstrzymywania się od wymierzenia sankcji lub wymierzenia sankcji niewspółmiernie łagodnych

31

ANOMIA

- sytuacja, w której społeczeństwo nie może wytworzyć spójnego systemu norm i wartości, który stanowiłby dla jednostek jasne wytyczne działań (*Durkheim*)**
- sytuacja, w której jednostki społeczne nie mają możliwości zrealizowania społecznie narzucanych celów bądź uzyskania społecznie uznawanych wartości za pomocą społecznie akceptowanych środków czyli zgodnie z przyjmowanymi w społeczeństwie normami, co prowadzi do zachowań dewiacyjnych (*Merton*)

32

KONFLIKT SPOŁECZNY

- starcie wywołane rozbieżnościami postaw, celów, sposobów działania wobec konkretnego przedmiotu czy sytuacji

33

cel konfliktu

- jedna strona dąży do podporządkowania sobie drugiej strony czy narzucenia drugiej stronie własnych postaw czy sposobów działania

rodzaje konfliktów społecznych

- aksjologiczne (konflikty dot. wartości)
- kulturowe
- religijne
- ekonomiczne
- klasowo-warstwowe
- polityczne
- rodzinne (np. małżeńskie)
- pokoleniowe

35

rodzaje konfliktów społecznych

- bezpośredni***
  - odbywa się bez udziału osób trzecich
- pośredni***
  - odbywa się z udziałem osób trzecich

36

rodzaje konfliktów społecznych

- molekularny** (składający się z szeregu mniejszych konfliktów)
- elementarny** (pojedynczy)

37

rodzaje konfliktów społecznych

- jawny** (polega na manifestowaniu problemu, co ułatwia jego rozwiązanie)
- ukryty** (ma charakter nieuświadomiony)

38

rodzaje konfliktów społecznych (ze względu na źródło)

strukturalny

– źródło konfliktu tkwi w samej strukturze ładu społecznego

sytuacyjny

– źródło konfliktu tkwi w zmienności sytuacji społecznych

39

przyczyny konfliktów społecznych

- sprzeczności strukturalne (między klasami społecznymi)
- sprzeczności wynikające z dysproporcji rozwojowych (nierówne szanse rozwojowe)
- brak równowagi rynkowej
- źle funkcjonujący system informacji
- sprzeczności między wartościami

40

charakter konfliktu

konflikt destrukcyjny

- polega na dążeniu do zniszczenia drugiej strony;
- strony uwikłane w taki konflikt wierzą w słuszność swojej sprawy, nie chcą zrozumieć bądź nie rozumieją postawy przeciwnika, toteż traktują go jako wroga; nie uznają stanowisk pośrednich ani kompromisów; wolą gwałtowny atak i użycie przemocy

konflikt produktywny

- wiąże się z tym, że w jego wyniku strony przewartościowują swoje dotychczasowe stanowiska;
- strony nie dążą tu do zniszczenia przeciwnika, ale do zmiany reguł, według których mają ze sobą współżyć czy współpracować; uznają kompromis i doceniają jego znaczenie

41

dynamika konfliktu

- Rozpoczęty konflikt ma tendencję do samopodtrzymywania, która najczęściej przybiera postać narastania i zwiększania intensywności.
- Tendencja ta powoduje także pojawienie się tzw. **spirali konfliktu**, która jest wynikiem „błędnego koła” akcji i reakcji.

spiralą konfliktu

spiralą odpłaty

- każda ze stron dąży do odpłacenia drugiej za zło, które tamta jej wyrządziła
- każde kolejne próby odpłacenia charakteryzują się coraz większym natężeniem i w związku z tym konflikt nabiera coraz ostrzejszy, gwałtowniejszy charakter

spiralą obrony

- każda ze stron próbuje zabezpieczyć się przed działaniem drugiej
- kolejne próby zabezpieczania się odbierane są przez stronę przeciwną jako działania, które jej zagrażają
- każda akcja obronna powiększa zakres konfliktu i pomnaża liczbę problemów do rozwiązania

eskalacja konfliktu

- sytuacja, w której silne emocje uczestników konfliktu oraz chęć zwycięstwa zaczynają przeważać
- skutkuje to wzrastającym uczuciem wzajemnej wrogości stron wobec siebie
- w konsekwencji zwaśnione strony odchodzą od przyczyn konfliktu, a przybierają wobec siebie coraz bardziej wrogie stanowiska, uciekając się do coraz bardziej siłowych zachowań

rozstrzyganie konfliktów społecznych

negocjacje

– wzajemne dochodzenie do porozumienia

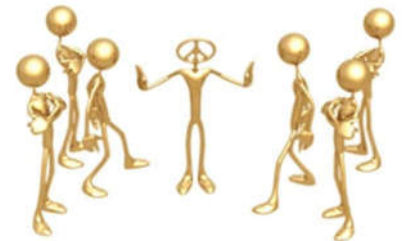
mediacje

– osiąganie porozumienia przy pomocy osoby z zewnątrz

arbitraż – sąd polubowny

sądownictwo

głosowanie i wybory

style kierowania konfliktem

rywalizacja (współzawodnictwo, dominacja)

– wygrany-przegrany

dostosowanie się (ustępliwość, uleganie)

– wygrany-przegrany

kompromis (ugoda)

– zażegnanie choć nie zakończenie konfliktu
(częściowe wygrany-wygrany)

unikanie (bierność)

– przegrany-przegrany

integracja (współpraca, rozwiązywanie problemów)

– wygrany-wygrany

	Troska o własny efekt mała → duża		
Troska o efekt innych mała → duża	USTĘPLIWOŚĆ		WSPÓLPRACA
		UGODA	
	BIERNOŚĆ		RYWALIZACJA

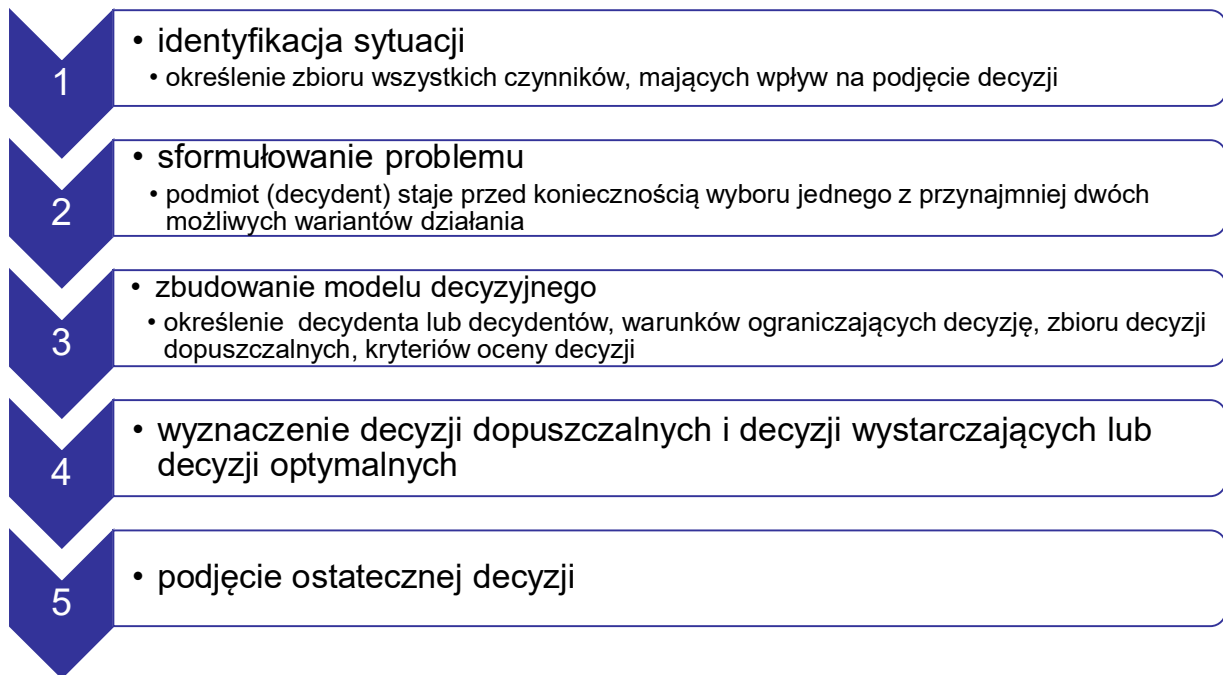
47

proces decyzyjny

- określony proces myślowy lub sztuczny który realizuje funkcję podejmowania decyzji

fazy procesu decyzyjnego

BIBLIOGRAFIA

- Artur Derdziak, *Wiedza o społeczeństwie 1*, Operon
- Wikipedia